

TRANSPARENTNOŚĆ KLAUZUL JEDNOSTRONNIE NARZUCONYCH – ROZWAŻANIA NA TLE WYROKU SĄDU NAJWYŻSZEGO Z DNIA 19 WRZEŚNIA 2023 R., II CSKP 1627/22

TRANSPARENCY OF THE STANDARIZED CONTRACUAL TERMS – ANALYSIS ON THE BASIS OF POLISH SUPREME COURT RULING OF 19 SEPTEMBER 2023, II CSKP 1627/22

Dr Przemysław Gorzko

Akademia Zamojska, Polska
e-mail: przemyslaw.gorzko@akademiazamojska.edu.pl;
<https://orcid.org/0000-0001-6494-0630>

Abstrakt

Zagadnienie skutków prawnych stwierdzenia nieuczciwości klauzul narzuczonych oraz będącej jej następstwem bezskuteczności umowy jej zawierającej staje się szczególnie doniosłym zagadnieniem prawnym w dobie rosnącej liczby spraw kwestionujących ważność umów kredytowych denominowanych w obcej walucie. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 września 2023 r., II CSKP 1627/22 odszedł od dotychczasowej linii interpretacyjnej dotyczącej mechanizmu kontroli kredytowych postanowień narzuczanych poprzez daleko idące zawężenie rozumienia wymogu transparentności, a przez to możliwości kontroli postanowień określających główne świadczenia. Poruszana w artykule materia dotyczy wprost krytyki przedmiotowego orzeczenia w oparciu o prezentację treści wymogu transparentności stworzonego na gruncie dyrektywy 93/13/EWG, której cele muszą być uwzględniane każdorazowo przy dokonywaniu wykładni prawa kraju członkowskiego. Głównym celem artykułu jest podkreślenie, iż w ramach interpretacji zasada transparentności powinna być rozumiana szeroko jako dotycząca wielu różnych przypadków nietransparentnych klauzul. W tej perspektywie przedstawiona zostaje analiza lingwistyczna transparentności zawierająca się w takich aspektach jak jasność, zrozumiałość oraz jednoznaczność. Analiza prawna przedstawiona

w oparciu o wytyczne opinii oraz dorobek doktryny prawa polskiego i niemieckiego koncentruje się na odpowiednich wytycznych kierunkowych w zakresie kształtowania porządku prawnego państw członkowskich zmierzających do zapewnienia należytej efektywności postanowień dyrektywy 93/13/EWG. Otwierając drogę dla szerokiego rozumienia zasady transparentności na gruncie dyrektywy orzecznictwu sądów państw członkowskich pozostawione zostaje zadanie oceny konkretnych przypadków nietransparentności postanowień narzuconych, a w rezultacie uznania ich bezskuteczności.

Słowa kluczowe: postanowienia nieuczciwe, abuzywność, konsument, transparentność, dyrektywa 93/13/EWG

Abstract

The legal problem concerning consequences of determining the unfairness of standardized contractual terms and further the ineffectiveness of the whole contract is becoming more and more important issue in the days of growing number of cases which are questioning the legal validity of the loans indexed to the CHF. The Supreme Court ruling of 19 September 2023, II CSKP 1627/22 rescinded so far interpretation concerning unfairness control of standardized terms included in the loans by narrowing transparency requirement and thus far possibility to control clauses of the main subject matter. The subject of the article deals with direct critic of such ruling which is based on the presentation of transparency requirement created on the basis of directive 93/13/EEC, goals which are set to achieve by that regulation and minimal directive implementation requirement which has to be taken into account when interpreting polish law. The main effect is interpretational guideline to understand transparency requirement broadly, as it encompasses variety of non-transparent clauses. It also analyzes the linguistic understanding of transparency with reference to such aspect as clarity, unequivocalness and understandability. Legal arguments in this matter are based mainly on the doctrine developed in UE consumer law and Polish and German civil law. They are focused on presenting the preferred direction of UE countries domestic legislation which is obliged to ensure the full effectiveness of the directive 93/13/EEC. As long as directive opens the general possibility to wide interpretation of transparency requirement it is to be determined what specific non-transparent clause would be deemed as unfair and in conclusion ineffective.

Keywords: unfair terms, abusive clauses, consumer, transparency, directive 93/13/EEC

Wstęp

Niniejszy artykuł koncentruje się na wycinku problematyki związanej z kwestią tzw. kontroli abuzywności postanowień jednostronnie narzuconych w obrocie konsumenckim, a uregulowanej treścią art. 385¹ § 1 *Kodeksu cywilnego*¹. Chodzi tu mianowicie o prawny warunek jednoznaczności, który z jednej strony warunkuje rozszerzenie instrumentu kontroli również na postanowienia główne umowy, a z drugiej strony stanowi jeden z aspektów wpływających na samo stwierdzenie wystąpienia cechy abuzywności kontrolowanych postanowień. Aktualność prezentacji zawartości treściowej tego pojęcia, wynikającej zarówno z interpretacji przepisów krajowych jak również z treści dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r.² wynika pośrednio z dość kontrowersyjnych tez zawartych w uzasadnieniu niedawno wydanego wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2023 r., II CSKP 1627/22.

Pozostawiając na uboczu główną oś argumentacji ww. orzeczenia, który w bezprecedensowy sposób odszedł od utrwalonej dotychczas linii orzeczniczej uznającej zasadność roszczeń o ustalenie nieważności umów kredytowych denominowanych w obcej walucie, stwierdzając, iż bezzasadna jest „wymyślona w orzecznictwie sankcja nieważności umowy, tylko z powodu teoretycznej możliwości nadużywania przez bank swojej tabeli kursowej” warto pochylić się nad jednym z elementów argumentacji Sądu Najwyższego, a dotyczącym cechy jednoznaczności postanowień narzuconych. Sąd w swym wywodzie skierowanym na ostrą krytykę dotychczasowego dorobku orzeczniczego Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) w tym zakresie dochodzi do kategorycznego stwierdzenia, iż rozumienie pojęcia „wyrażony prostym i zrozumiałym językiem” z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG poszerzono w sposób nieuprawniony tak, aby obejmowało ono także obowiązki informacyjne względem konsumenta. Stąd powstaje pytanie o to czy zaprezentowane we wskazanym orzeczeniu wąskie ujęcie interpretacyjne pojęcia jednoznaczności oraz zrównanie znaczeniowe tego wymogu z szeroką kategorią

---

¹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – *Kodeks cywilny*, Dz. U. Nr 16, poz. 93 [dalej: k.c.].

² Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, OJ L 95, 21.04.1993, s. 29-34 [dalej: dyrektywa 93/13/EWG].

transparentności spełnia w istocie cele wyznaczone dyrektywą 93/13/EWG, których realizacja była warunkiem prawidłowej jej implementacji.

1. Pojęcie transparentności w dyrektywie 93/13/EWG

Na wstępie należy wskazać, iż treść dyrektywy 93/13/EWG nie posługuje się wprost pojęciem jednoznaczności. Wymóg jednoznaczności został inkorporowany w opisowy standard z art. 4 zd. 2 dyrektywy 93/13/EWG, wskazując, że ocena nieuczciwego charakteru warunków nie dotyczy określenia głównego przedmiotu umowy, o ile warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem (ang. *plain intelligible language*). Na gruncie implementacji przedmiotowej dyrektywy do prawa niemieckiego wymieniona przesłanka (niem. *klar und verständlich*) uzyskała status jednego z aspektów ogólnego wymogu transparentności (niem. *Transparentzgebot*) [Pfeiffer 2009, 4-10]. Wymóg prostego i zrozumiałego formułowania klauzul jest niewątpliwie ogólnym pojęciem z pogranicza nauki języka, którego pojemność znaczeniowa jest znaczna. Skład zasady transparentności jest determinowany przy uwzględnieniu założonego przez dyrektywę celu ochronnego, zawierającego się w konieczności stworzenia konsumentowi możliwości zapoznania się z treścią postanowień narzuconych, co ma być gospodarczo efektywne jedynie przy zachowaniu jasnego języka, odpowiedniej formy i przejrzystej struktury graficznej [Willet 2011, 357]. Zadaniem wynikającym z implementacji dyrektywy jest zatem uzyskanie należytego poziomu ochrony konsumenta poprzez odpowiedni dostęp do informacji, propagowany w ramach prac nad europejskim prawem konsumenckim [Pfeiffer 2011, 1-2].

Elementem koniecznym dla prawidłowego postrzegania wykreowanej na gruncie prawa Unii Europejskiej zasady transparentności oraz związanego z nią funkcjonalnie wymogu jednoznaczności jest identyfikowana w naukach o języku i normach prawnych kategoria jasności (ang. *clear*, niem. *klar*) [Gizbert-Studnicki 1986, 103-104]. Służy ona zapewnieniu jawności komunikacyjnej w ramach użytkowników danego języka, a odniesiona do możliwości poznawczych podmiotu, składa się z dwóch elementów: wymogu zachowania jednoznaczności (ang. *unequivocal*, niem. *eindeutig*) oraz zachowania zrozumiałości tekstu (ang. *understandable*, niem. *verständlich*) [Płeszka 2010, 207].

Językowy wymóg jednoznaczności oznacza przypadki występowania więcej niż jednego znaczenia semantycznego (polisemia i homonimia) lub posiadania tylko jednego znaczenia, przy jednoczesnym zachodzeniu niemożności zdeterminowania zakresu desygnatów zwrotu językowego (nieostrość i niewyraźność znaczeniowa) [Gizbert-Studnicki 1986, 44]. Kryterium zrozumiałości jest spełnione z kolei w sytuacji, gdy adresat wypowiedzi językowej jest w stanie zrozumieć przekazywaną mu treść, wyrażoną za pomocą znaków językowych [tamże, 110]. Jednocześnie szeroka kategoria jasności zawiera w sobie zarówno wymóg zrozumiałości, jak i jednoznaczności.

Praktyczna analiza poszczególnych wymogów stawianych postanowieniom narzuconym przez wzgląd na dyrektywalną zasadę transparentności została wypracowana na gruncie prawa niemieckiego, co jest szczególnie istotne w perspektywie prawnoporównawczego stanowiska nauki, iż transparentność wyrażona w dyrektywie 93/13/EWG ma zasadniczo nie odbiegać od zasady przyjętej w jej pierwotnej wersji na gruncie prawa niemieckiego tj. w ustawie *Gesetz zur Regelung des Rechts der Allgemeinen Geschäftsbedingungen, AGB-Gesetz* z dnia 1 kwietnia 1977 r.³ [Wejman i Zoll 1998, 50]. Stąd uprawnioną wydaje się być akceptacja na gruncie dyrektywy 93/13/EWG obowiązywania zrekonstruowanej w prawie niemieckim triady aspektów transparentności tj. wymogu czytelności, wymogu zrozumiałości oraz wymogu jednoznaczności.

Spełnienie wymogu czytelności tekstu ocenia się z perspektywy takich cech postanowień narzuconych jak: wielkość i kolor czcionki, jej jakość (wyrazistość druku), właściwa organizacja tekstu [Schimikowski 1998, 359]. Kryterium to koncentruje się przede wszystkim na stanie technicznym druku, który wyraża treść klauzul narzuconych, przy czym znaczenie dla czytelności może mieć również obszerność tekstu prawnego czy też jego kompletność w zakresie regulacji statusu stron umowy z udziałem postanowień narzuconych [Łętowska 2002, 316]. Zrozumiałość jest kolei ujmowana jako łatwość przyswojenia przez adresata postanowień narzuconych ich treści, która uzależniona jest od sposobu ich językowego sformułowania i wynika z rodzaju i zrozumiałości użytego języka oraz sposobu językowego

---

³ Gesetz zur Regelung des Rechts der Allgemeinen Geschäftsbedingungen Gesetz vom 9.12.1976, BGBl. I S. 3317.

zredagowania klauzul [Pfeiffer 2009, 2-5]. Warstwa językowa postanowień winna się zatem charakteryzować: określonością (zupełnością), zgodnością z językową umiejętnością czytania, poprawnością, przejrzystością struktury oraz łatwością w odbiorze [Schwintowski 2003, 635]. Nakaz zupełności jest realizowany m.in. przez kompleksowy opis językowy, który pozbawiony jest luk, omyłek oraz niedopowiedzeń [Gorzko 2019, 256]. Z kolei warunkami odwołującymi się bezpośrednio do akceptowalnego poziomu struktury językowej są poprawność, przejrzystość i łatwość, pojmowanych jako prostota konstrukcji językowej zdania, odpowiedniość struktury zdaniowej, lapidarność językowa oraz stymulacja za pomocą pozajęzykowych narzędzi [Schwintowski 2003, 636]. Naruszeniem wymogu zrozumiałości staje się zatem chociażby ukrywanie niekorzystnych uwarunkowań umownych w ramach źle skonstruowanej struktury postanowień narzuconych, bądź też rozbijanie treści dotyczącej danej tematyki na kilka odrębnych i niesiąsiadających ze sobą postanowień. Niedopuszczalne jest również nadmierne użycie technicznych sformułowań lub wyrażen zaczerpniętych z obcego języka [Thüsing 2013].

Finalnie wymóg jednoznaczności zakłada, że używane będą wyłącznie zwroty językowe, którym użytkownik języka przypisuje jedną treść językową, a ta treść dokładnie wyznacza zakres tych zwrotów [Gizbert-Studnicki 1986, 44]. Wieloznacznymi postanowieniami będą zatem takie sformułowania językowe, którym użytkownik przypisuje więcej niż jedno znaczenie (wieloznaczność) albo takie sformułowania językowe, co do których niejasność znaczenia powoduje bądź to niemożność wyznaczenia precyzyjnych granic zakresu przedmiotowego sformułowania, bądź też całkowity brak możliwości ustalenia jakichkolwiek granic zakresowych (nieostrość) [Gorzko 2019, 186].

Jak można dostrzec z powyższej syntetycznej analizy zasada transparentności dotyka wielu aspektów użycia sformułowań językowych w ramach postanowień jednostronnie narzuconych, kształtujących sferę prawną kontrahentów danej umowy. Są to zagadnienia związane przede wszystkim z cechami *stricte* językowymi, ale także dotyczące wyglądu zewnętrznego zapisów, sposobu ich technicznego zredagowania, jak również ocenianego *post factum* skomplikowania i przystępności poszczególnych zapisów. Co więcej od strony konstrukcyjnej zasada transparentności stworzona na gruncie prawa wspólnotowego wydaje się przynależeć

zarówno do płaszczyzny wymogów inkorporacji (włączenia) postanowień narzuconych do stosunku prawnego, jak również do etapu kontroli ich treści pod względem potencjalnej nieuczciwości. Reżim postanowień jednostronnie narzuconych przewiduje więc dwie ścieżki badania: kontrolę inkorporacji (niem. *Einbeziehungskontrolle*) oraz kontrolę adekwatności (niem. *Angemessenheitkontrolle*) [Wejman i Zoll 1998, 49]. Pierwszy z nich w odniesieniu do transparentności dokonuje sprawdzenia czy autor postanowień stworzył od strony techniczno-językowej odpowiednie możliwości zapoznania się z treścią wzorca w łatwy sposób przez adresata (niem. *reine Transparenzkontrolle*) [tamże, 51]. Zawiera on nakaz odpowiedniego udostępnienia treści oraz przystępnego sformułowania tej treści [Zoll 1997, 71].

Drugi z kolei nakierowany jest na analizę poziomu adekwatności klauzuli w perspektywie obowiązującego prawa i dobrych obyczajów, poprzez sam fakt ukształtowania sytuacji prawnej adresata postanowień narzuconych za pomocą postanowień dotkniętych wadami nietransparentności [Wejman i Zoll 1998, 49]. Samo naruszenie wymogów transparentności może bowiem spowodować nieuczciwość w myśl klauzuli generalnej tekstu tj. ukształtuje prawa i obowiązki konsumenta sprzecznie z dobrymi obyczajami [Coester 2013]. Jednocześnie przedmiotowy brak transparentności może wynikać nie tylko z zewnętrznego kształtu postanowień narzuconych, lecz także niejasności ich merytorycznej zawartości lub wątpliwości w zakresie kształtu praw i obowiązków kontraktowych z nich wynikających [Brandner 1997, 587].

Powyższe prowadzi niekiedy do wyróżnienia pojęć transparentności formalnej i materialnej oraz powiązania ich bądź to z etapem inkorporacji jako dotyczącym formy postanowień bądź z etapem kontroli abuzywności jako dotyczącym treści postanowień. W takim ujęciu czysta kontrola transparentności dotyczy zawsze spełnienia wymogów formalnych, podczas gdy kontrola adekwatności będzie dotyczyć zawsze treści konkretnych klauzul [Wejman i Zoll 1998, 53]. Oznacza to zatem, iż naruszeniami sankcjonowanymi w ramach czystej kontroli transparentności będą przypadki wadliwości na polu zewnętrznego wyglądu klauzul wzorca ze względu m.in. na: wielkość czcionki, wyrazistość druku, objętość wzorca, tj. przez wzgląd na „stan techniczny wzorca”, a więc spełnienie wymogu czytelności. Wymogi zrozumiałości oraz jednoznaczności powinny być z kolei

rozpatrywane głównie na etapie kontroli abuzywności, a ich naruszenie prowadzi do bezskuteczności klauzuli jako nieuczciwej (albo nieważnej w obrocie pozakonsumenckim) [Gorzko 2019, 237]. Co interesujące w świetle tak wielu oblicz nietransparentności mogą wystąpić postanowienia, które spełniają próg ich włączenia do stosunku prawnego na etapie inkorporacji a jednocześnie ich niejasność prowadzi do deficytu informacyjnego pociągającym za sobą niemożność optymalnego wyboru kontrahenta (niem. *marktbezogene Unangemessenheit*), a w konsekwencji ich bezskuteczności [Wolf 1999, 390].

Dwuaspektowy charakter zasady transparentności zdaje się również potwierdzać sposób implementacji dyrektywy 93/13/EWG, gdzie państwa członkowskie dokonały zasadniczo rozczłonkowania jej przez zawartość po wielu regulacjach, przynależących zarówno do zakresu inkorporacji, jak i kontroli treści [tamże, 389]. Analogiczne rozwiązanie legislacyjne przyjęto również na gruncie prawa polskiego, o czym mowa będzie w dalszej części, a co pozwala na przyjęcie w prawie polskim zasadności poglądu kwalifikującego zasadę transparentności do obydwu etapów kontroli postanowień jednostronnie narzuconych [Mikłaszewicz 2022].

2. Zasada transparentności a wymóg jednoznaczności na gruncie art. 385¹ § 1 k.c.

Jeden z aspektów zasady transparentności implementowanej do polskiego systemu kontroli treści postanowień narzuconych został wprowadzony poprzez treści art. 385¹§ 1 *in fine* k.c. Zgodnie z nim kontrola treści postanowień narzuconych nie dotyczy postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Uzasadnieniem tego rodzaju regulacji jest dostrzeżenie, iż postanowienia główne są przyjmowane przez strony świadomie, a zatem niecelowym co do zasady jest ocenianie ich w perspektywie niekorzystności, ponieważ ich kształt ma z założenia odpowiadać zaspokajanej potrzebie konsumenta [Trzaskowski 2018]. Nie wdając się w tym miejscu w szczegółową analizę pojęcia „świadczenia główne” należy stwierdzić, iż obowiązującą interpretacją jest w tym zakresie rozbudowana linia orzecznicza TSUE, który stwierdził, że: „postanowienia objęte zakresem pojęcia określenia głównego przedmiotu umowy należy uważać

te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę”⁴.

Przywrócenie kontroli wobec postanowień określających główny przedmiot umowy dotyczy wyłącznie sytuacji obalenia domniemania, że konsument miał świadomość co do ich treści, a więc sytuacji, w której postanowienie nie zostało sformułowane w sposób prosty i zrozumiały. W takim przypadku konsument nie ma bowiem możliwości oceny rozmiarów swojego świadczenia i swobodnego porównania konkurencyjnych ofert występujących na rynku [Zoll 2005]. Tak samo zatem jak w dyrektywie 93/13/EWG zasada autonomii woli stron ustępuje przed regułą transparentności, co można tłumaczyć tym, że istnieją wątpliwości co do tego, czy wobec braku przejrzystości treści postanowień głównych rzeczywiście został osiągnięty konsens umowy [Bednarek i Miłkaszewicz 2020, 805].

Co jest kluczowe dla dalszych rozważań to, pomimo że przedmiotowa norma prawna odwołuje się do pojęcia „niejednoznaczności” (tj. składowej zasady transparentności), to należy w kontekście dyrektywy 93/13/EWG uznać takie sformułowanie jako użyte w sposób wadliwy. Treść dyrektywy wyraźnie odnosi się do zagadnienia transparentności przedmiotowo istotnych postanowień umowy i w tym kierunku, zgodnie z nakazem wykładni zgodnej z prawem wspólnotowym, należy interpretować pojęcie „niejednoznaczności” użyte w art. 385¹ § 1 k.c. [Zoll 2005]. Tego rodzaju stwierdzenie znajduje swoje uzasadnienie w zasadzie pierwszeństwa prawa Unii Europejskiej oraz tzw. wykładni efektywnej (*effet utile*), gdzie treść przepisów krajowych musi być tłumaczona w zgodzie z brzmieniem dyrektywy 93/13/EWG (art. 4 ust. 2) [Miłkaszewicz 2022]. Chodzi tu zatem o transparentność w szerokim znaczeniu, obejmującym zarówno jednoznaczność, jak i zrozumiałość pierwotnie zawartą w art. 385 § 2 k.c., a będącym z kolei implementacją art. 5 dyrektywy 93/13/

---

⁴ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, *Árpád Kásler, Hajnalka Káslerné Rábai v. OTP Jelzálogbank Zrt*, ECLI:EU:C:2014:282; wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 26 lutego 2015 r., C-143/13, *Bogdan Matei i Ioana Ofelia Matei v. SC Volksbank România SA*, ECLI:EU:C:2015:127 oraz wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 23 kwietnia 2015 r., C-96/14, *Jean-Claude Van Hove v. CNP Assurances SA*, ECLI:EU:C:2015:262.

EWG [tamże]. Na tożsamość kryteriów transparentności zastosowanych w art. 4 ust. 2 i art. 5 dyrektywy 93/13/EWG wskazuje także orzecznictwo TSUE⁵.

Wymóg jednoznaczności jest spełniony zatem wówczas, gdy postanowienie nie budzi wątpliwości co do jego treści i gdy wynika z niego tylko jedna możliwa interpretacja [Ruchała i Sikorski 2021]. Kryterium oceny jest tu całość zawartości treściowej zasady transparentności tj. główny wymóg jasności, na który składa się zarówno zrozumiałość jak i jednoznaczność. Aspekt czytelności wyróżniany w ramach struktury transparentności ze względu na swoją naturę przynależeć będzie do etapu kontroli inkorporacji. Postanowienie jednoznaczne w rozumieniu art. 385¹ k.c. musi być zatem nie tylko zrozumiałe pod względem gramatycznym, ale również musi być przejrzyste pod względem konsekwencji ekonomicznych, jakie z niego wynikają⁶. Przedmiotowa prostota sformułowań nie oznacza tylko przystępności i zrozumiałości pod względem językowym, lecz także obiektywizm mechanizmu zmiany parametrów umownych oraz należyte poinformowanie konsumenta o możliwych, hipotetycznych skutkach takich warunków⁷.

3. Ocena argumentacji wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2023 r., II CSKP 1627/22 w świetle zasady transparentności

Po dokonaniu syntetycznej rewizji stanu prawnego związanego z wprowadzeniem do systemu kontroli postanowień jednostronnie narzuconych wymogu transparentności możliwym staje się dokonanie krytycznej oceny argumentacji przedstawionej przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 września 2023 r., II CSKP 1627/22. Polemika ze stanowiskiem sądu dotyka zarówno kwestii związanych z pojmowaniem zasady transparentności jak

---

⁵ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, *Árpád Kásler, Hajnalka Káslerne Rábai v. OTP Jelzálogbank Zrt.*

⁶ Tamże.

⁷ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 21 grudnia 2016 r. w sprawach połączonych C-154/15 i C-307/15 *Gutiérrez Naranjo*, EU:C:2016:980 oraz wyrok Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 20 września 2017 r. w sprawie C-186/16 *Andriiciuc i in.* ECLI:EU:C:2017:703.

również postrzegania roli interpretacji prawa unii europejskiej przez TSUE i jego wpływu na stosowanie norm prawa krajowego.

Przed przystąpieniem do prezentacji właściwej argumentacji warto w tym miejscu przybliżyć pokrótce stan faktyczny sprawy, która stała się przyczynkiem do zakwestionowania przez Sąd Najwyższy dotychczasowej interpretacji art. 385¹ k.c. w zakresie transparentności. Kwestionowane w sprawie postanowienia jednostronnie narzucone zawarte w umowie kredytu denominowanego w obcej walucie regulowały powiązanie kursu walutowego z kursem niezależnym od stron (np. notowania walutowe na określonej giełdzie, kurs ustalany przez bank centralny Polski lub innego państwa). Sądy powszechne uznały tak sformułowany zapis kursowy za sformułowany w sposób niejednoznaczny, a tym samym podlegający kontroli na podstawie art. 385¹ § 1 k.c., mimo iż postanowienia dotyczące sposobu przeliczania walut określają główne świadczenia stron. W ramach analizy spełnienia wymogów transparentności dostrzeżono w stosunku do w/w postanowień zjawisko nienależytego poinformowania kredytobiorców o ryzyku wzrostu kursu CHF i skutkach możliwego wzrostu kursu, a w szczególności nieostrzeżenie ich o braku w umowie górnej granicy zadłużenia po przeliczeniu go na złote, co w ocenie sądów konstytuowało niewypełnienie obowiązku informacyjnego w zakresie ryzyka kursowego.

Powyższa decyzja sądów powszechnych była podyktowana m.in. rozumieniem jednoznaczności jako wymogu obiektywności. Jednocześnie należy wskazać, że tego rodzaju interpretacja, wbrew stanowisku Sądu Najwyższego, wcale nie stoi w sprzeczności ze znaczeniem pojęcia „sformułowany w sposób jednoznaczny” oraz pojęcia „wyrażony prostym i zrozumiałym językiem” z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13/EWG. W swej krytyce stanowiska orzeczniczego TSUE niezasadnie ustala Sąd Najwyższy, iż celem dyrektywy 93/13/EWG było to, iż świadczenia główne miały być przedmiotem oceny pod kątem abuzywności tylko w przypadku niezrozumiałego sformułowania. Szeroka definicja wymogu transparentności, o której mowa była powyżej oznacza, iż niedochowanie oczekiwanego standardu może również nastąpić wskutek obowiązków spoza tekstu umowy, a dotyczących chociażby sposobu zredagowania tekstu, jego układu graficznego lub doboru postanowień z punktu widzenia możliwych, hipotetycznych skutków prawnych dla konsumenta zestawiając je ze standardowym rozkładem kontraktowym w umowach danego rodzaju. Cel założony dyrektywą 93/13/EWG

powinien być zatem realizowany przez takie rozumienie pojęć z art. 4 ust. 2, ale też art. 5 dyrektywy 93/13/EWG, że obejmuje on również szeroko pojęte obowiązki informacyjne na płaszczyźnie należytego redagowania treści postanowień narzuconych, zapewniające konsumentowi należyte rozpoznanie co do narzuconych warunków, które na siebie przyjmuje.

I tak tytułem przykładu można wskazać, że posługiwanie się klauzulami na tyle nietypowymi, iż racjonalny konsument nie mógł się spodziewać ich obecności w umowie tj. tzw. klauzulami zaskakującymi prowadzi do naruszenia wymogu transparentności. Słusznie na tym polu dostrzega się zjawisko „zaciemnienia” treści danej klauzuli, co może uczynić ją zaskakującą dla konsumenta, a przez to nieuczciwą [Köndgen 1989, 590]. W tej materii decydująca nie jest zatem sama sfera językowa postanowienia, ale również fakt, iż określona regulacja prawna została wprowadzona do umowy jako element niestandardowy czyniąc w ten sposób klasyczny kształt relacji umownej danego typu nietransparentny dla konsumenta. Dochodzi zatem do uchybień na płaszczyźnie informacyjnej poprzez brak należytego uświadomienia konsumenta o specyfice danych regulacji kontraktowych. Co więcej tak szerokie rozumienie zasady transparentności jest uzasadnione celami wprowadzenia dyrektywy 93/13/EWG oraz istotą relacji kontraktowej z udziałem postanowień narzuconych. Jak zauważa słusznie Sąd Najwyższy tak dalece odbiega ona od natury zobowiązania umownego, którego celem jest zapewnienie korzyści obydwu stronom umowy, iż na jej mocy jedna ze stron umowy, silniejsza ekonomicznie, uzyskuje prawo kształtowania zakresu świadczeń drugiej strony, co wymaga daleko idącej korekty na poziomie kontroli treści postanowień narzuconych [Coester 2013]. Jest to zatem wyraz preferencji ustawodawcy w kierunku ochrony konsumentów przez zapewnienie transparentności [Łętowska 2001, 105].

Przy tak rozumianej zasadzie transparentności nie powinno budzić zdziwienia, iż znaczna część orzecznictwa TSUE dotyczy postanowień określających świadczenia główne, gdyż to one wprowadzają do relacji kontraktowej największy stopień kształtowania praw i obowiązków konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy oraz są niejednokrotnie poddane, jako istotnie wpływające na kształt relacji, nietransparentnym sformułowaniom celem ukrycia ich niekorzystnego wpływu przed konsumentem. Nie można, wobec tego w żadnej mierze zaakceptować wniosku Sądu Najwyższego, iż „wyższość też zawartych

w orzeczeniach TSUE nad ustawami oraz bezpośrednio ich stosowanie, jak rozporządzeń unijnych, prowadzi do zaniku prawa rozumianego jako zbiór nieuchylonych aktów prawnych”, a „orzecznictwo TSUE na tle Dyrektywy 93/13/EWG osiągnęło skutek przeciwny, gdyż doprowadziło do ukształtowania się odmiennych systemów prawa konsumenckiego w poszczególnych państwach członkowskich”.

Co więcej konieczność przyjmowania przedstawianej przez TSUE zasady transparentności w ramach krajowych porządków prawnych wynika wprost z istoty prawa Unii Europejskiej. Oczywistym faktem systemowym jest w tym zakresie obowiązywanie zarówno w polskim porządku prawnym jak i porządkach pozostałych krajów członkowskich zasady pierwszeństwa prawa wspólnotowego wobec prawa państw członkowskich, wyrażającej zasadę, iż żadne z przepisów prawa krajowego nie mogą przeważać ani stać w sprzeczności z przepisami prawa wspólnotowego, zawartymi zarówno w prawie pierwotnym, jak i aktach prawa pochodnego (m.in. dyrektywach) [Biernat 2006, 255]. Konsekwencją powyższego w odniesieniu do zasady transparentności jest to, iż jej stosowanie winno realizować zakaz ubezskutecznienia działania prawa UE poprzez sprzeczne z nim normy krajowe (zasada pierwszeństwa), realizację zasady efektywności regulacji prawa unijnego (*effet utile*) oraz obowiązek interpretacji jego kształtu normatywnego w świetle brzmienia wskazanej już dyrektywy 93/13/EWG. Wskazane zasady są jednocześnie wiążące dla orzecznictwa wszystkich państw członkowskich, a jeżeli faktem jest wskazywane przez SN (choć niepoparte jakimikolwiek rzetelnymi danymi) twierdzenie o pomijaniu dorobku orzecznictwa TSUE w odniesieniu do zasady transparentności przez „sędziów części państw UE (nie w Polsce)” to mamy w tym zakresie do czynienia z ewidentnym naruszeniem przez te państwa prawa wspólnotowego, co z kolei nie może być jakimkolwiek ważnym argumentem w formalnej dyskusji interpretacyjnej.

Na marginesie ze zdumieniem należy zresztą przyjąć argumenty Sądu Najwyższego wskazujące, iż brak respektowania linii interpretacyjnej TSUE świadczy o fakcie, iż „sędziowie nadal szanują teksty ogłoszone w dziennikach urzędowych i nieuchylone”. Nie wdając się w tym miejscu w szczegółową analizę struktury prawa wspólnotowego oraz jego relacji z normami prawnymi krajów członkowskich należy wskazać, że zgodnie z art.

177 *Traktatu o Unii Europejskiej*⁸ Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej posiada kompetencję do wykładni aktów przyjętych przez instytucje wspólnoty. Dodatkowo wedle ustanowionej w art. 4 ust. 3 *Traktatu* zasadzie lojalnej współpracy wszystkie organy państw członkowskich, w tym sądy, muszą respektować prawo wspólnotowe, a więc również wyroki oraz kierunki interpretacyjne TSUE. Tym samym orzecznicza zachęta do pominięcia treści prawa wspólnotowego, w szczególności przy rozstrzyganiu sporów powstałych na gruncie przepisów krajowych stanowiących implementacje tego prawa, wydaje się być nieuzasadnionym manifestem politycznym ze strony Sądu Najwyższego, na który nie powinno być miejsca w przestrzeni prawnej.

Podsumowanie

W ramach konkluzji wobec przedstawionej analizy należy postawić pytanie czy uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2023 r., II CSKP 1627/22 stanowi zapowiedź radykalnej zmiany linii orzeczniczej w zakresie oceny nieuczciwości postanowień narzuconych w ramach umów denominowanych w obcej walucie czy też należy traktować je wyłącznie jako incydentalny odosobniony głos na tle dotychczasowego dorobku orzeczniczego Sądu Najwyższego oraz TSUE. W ocenie Autora bardziej prawdopodobne wydaje się to drugie podejście, które wynika przede wszystkim z identyfikowanego konsensusu doktrynalnego w przedmiocie zawartości treściowej zasady transparentności oraz systemowych uwarunkowań pomiędzy prawem polskim a prawem wspólnotowym.

Wskazując na relacje systemowe należy wskazać, iż obowiązkiem traktatowym państwa członkowskiego jest respektowanie porządku prawnego Unii Europejskiej oraz pełne realizowanie celów legislacyjnych zakładanych w ramach implementacji prawa wtórnego. Stąd nadrzędnym zobowiązaniem państw członkowskich w zakresie treści dyrektywy 93/13/EWG jest osiągnięcie minimalnego wymaganego poziomu ochrony praw konsumenta. Jednym z narzędzi służącym temu celowi w rozbudowanym systemie ochronnym jest stosowanie sankcji bezskuteczności postanowień

---

⁸ *Traktat o Unii Europejskiej* z dnia 7 lutego 1992 r. z Maastricht, Dz. U. 2004.90.864/30 [dalej: *Traktat*].

narzuconych z uwagi na ich nieuczciwość wynikającą z ich nietransparentności. Przyjmując w tym zakresie za obowiązującą interpretację rozszerzającą ochronny zakres stosowania dyrektywy 93/13/EWG, wynikający m.in. z szeregu orzeczeń wydanych na tle stosowania jej implementacji w porządkach krajowych przez TSUE, zasady pierwszeństwa prawa Unii Europejskiej oraz tzw. wykładni efektywnej (*effet utile*) nakazuje się przyjęcie za obowiązującą wykładnię norm dotyczących mechanizmu kontroli nieuczciwości klauzul umów kredytów denominowanych w obcej walucie jaka była dotychczas prezentowana w orzecznictwie Sądu Najwyższego.

Z powyższego wynika przesłanka merytoryczna, która wprowadza zgodnie z prawem wspólnotowym szeroką zawartość pojęciową zasady transparentności. Przenika ona różne płaszczyzny stosowania klauzul narzuconych, zarówno na etapie ich inkorporacji do danego stosunku prawnego, jak również na etapie kontroli ich wpływu na ukształtowanie praw i obowiązków konsumenta. W tym ostatnim przypadku tj. w ramach kontroli abuzywności wadliwość postanowień może wynikać z przeróżnych objawów nietransparentności, pojawiających się przede wszystkim w sferze językowej tj. syntaktyczno-semantycznej, ale również zewnętrznego wyglądu, układu graficznego, sposobu wprowadzenia, zakresu udzielonej konsumentowi informacji lub odstępstwa od standardowej regulacji kontraktowej w stosunkach umownych danego rodzaju. Z powyższych względów należy skonstatować, iż w świetle zadań postawionych przed implementacją dyrektywy 93/13/EWG kontrola postanowień dotyczących głównych świadczeń nie może być ograniczona z punktu widzenia zasady transparentności tylko do wyjątkowych przypadków, lecz winna prowadzić do uznania ich bezskuteczności w każdym z omawianych powyżej przypadków braku transparentności, przy założeniu, iż ten brak rzeczywiście wpływa na ukształtowanie praw i obowiązków konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy.

PIŚMIENICTWO

- Bednarek, Małgorzata, i Przemysław Mikłaszewicz. 2020. „Wzorce umów.” W *System prawa prywatnego*. T. 5, red. Konrad Osajda, 660-879. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Biernat, Stanisław. 2006. „Prawo Unii Europejskiej a prawo państw członkowskich.” W *Prawo Unii Europejskiej. Zagadnienia systemowe*, red. Janusz Barcz, 253-341. Warszawa: Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza.
- Brandner, Hans. 1997. „§9.” W *AGB – Gesetz*, red. Peter Ulmer, Hans Brandner, i Horst Hensen, 524-647. Köln: Verlag Dr. Otto Schmidt.
- Coester, Michael. 2013. „§307.” W *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen*, red. Johann Staudinger. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck. Legalis el.
- Gizbert-Studnicki, Tomasz. 1986. *Język prawny z perspektywy socjolingwistycznej*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Gorzko, Przemysław. 2019. *Reguła contra proferentem a granice wykładni oświadczeń woli w prawie cywilnym*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Köndgen, Johannes. 1989. „Grund und Grenzen des Transparenzgebots im AGB-Recht Bemerkungen zum “Hypothekenzins-” und zum “Wertstellungs-Urteil” des BGH.” *Neue Juristische Wochenschrift* 944-51.
- Łętowska, Ewa. 2001. *Ochrona niektórych praw konsumentów*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Łętowska, Ewa. 2002. *Prawo umów konsumenckich*. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Mikłaszewicz, Przemysław. 2022. „Art. 385¹.” W *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III A. Zobowiązania. Część ogólna*, red. Konrad Osajda. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck. Legalis el.
- Pfeiffer, Thomas. 2009. „Richtlinie 93/13/EWG §6.” W *Das Recht der Europäischen Union*. T. 1: *EUV/EVG*, red. Eberhard Grabitz, Meinhard Hilf, i Martin Nettesheim. München: Wydawnictwo C.H. Beck. Legalis el.
- Pfeiffer, Thomas. 2011. „Was kann ein Verbraucher? Zur Relevanz von Informationsverarbeitungskapazitäten im AGB-Recht und darüber hinaus.” *Neue Juristische Wochenschrift* 1-7.
- Płeszcza, Krzysztof. 2010. *Wykładnia rozszerzająca*. Kraków: Zakamycze.
- Ruchała, Piotr, i Rafał Sikorski. 2021. „Art. 385¹ [Niedozwolone klauzule].” W *Kodeks cywilny. Tom I-III. Komentarz*, red. Maciej Gutowski. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck. Legalis el.

- Schimikowski, Peter. 1998. „Das rechtliche Gebot zu transparenter und inhaltlich angemessener Gestaltung von AVB.” *r + s* 353-60.
- Schwintowski, Hans. 2003. „Die Bedeutung interdisziplinären Arbeitens von Rechts- und Sprachwissenschaft.” *Neue Juristische Wochenschrift* 632-38.
- Thüsing, Gregor. 2020. „Transparenzgebot.” W *Vertragsrecht und AGB-Klauselwerke*, red. Friedrich Graf von Stallen, 631-48. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Trzaskowski, Roman. 2018. „Art. 385(1) Niedozwolone postanowienia umowne, Art. 385(2) Kryteria oceny zgodności z dobrymi obyczajami, Art. 385(3) Szara lista postanowień niedozwolonych.” W *Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania. Część ogólna*, red. Jacek Gudowski. Warszawa: Wolters Kluwer. Lex el.
- Wejman, Filip, i Fryderyk Zoll. 1998. *Prawo ochrony konsumenta w okresie zmian*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Willet, Christopher. 2011. „The functions of transparency in regulating contract terms: UK and Australian approaches.” *International & Comparative Law Quarterly* 60, no. 2:272-85.
- Wolf, Manfred. 1999. „§9.” W *AGB-Gesetz: Gesetz zur Regelung des Rechts der Allgemeinen Geschäftsbedingungen. Kommentar*, red. Manfred Wolf, Norbert Horn, i Walter Lindacher, 320-406. München: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Zoll, Fryderyk. 1997. „Potrzeba i kierunek nowelizacji kodeksowego ujęcia problematyki wzorców umownych.” *Przegląd Legislacyjny* nr 1:59-105.
- Zoll, Fryderyk. 2005. „Art. 109.” W *Prawo bankowe. Komentarz. T. 2*, red. Fryderyk Zoll. Warszawa: Wolters Kluwer. Lex el.